

HODA BARAKAT

WINNAAR INTERNATIONAL PRIZE FOR ARABIC FICTION

BRIEVEN IN
DE NACHT

In *Brieven in de nacht* neemt Hoda Barakat de lezer mee naar een wereld van ballingschap en heimwee. Een wereld van mensen die zijn gevlucht uit hun land en zijn aangekomen in een niemandsland, vervreemd van zichzelf en van hun eigen realiteit.

De brieven zijn geschreven door verschillende mensen op de vlucht, maar ze zullen nooit aankomen bij degenen voor wie ze bestemd zijn. Ze hebben geen adres en geen afzender en zijn geschreven ergens tussen Europa en de Arabische wereld, een wereld vol oorlogen en crises. De wegen van de verschillende vluchtelingen kruisen elkaar op het vliegveld, een plek van eenzaamheid en ontworteling waar ze verblijven zonder dat ze hun volgende bestemming kennen.

Brieven in de nacht toont op indringende wijze de ontheemding van de moderne mens.

'Deze verhalen vangen de levens van mensen die zich opmaken voor een odyssee zonder retourticket.' – L'HUMANITÉ

Hoda Barakat is geboren in Libanon. Ze studeerde Franse literatuur en werkte als vertaler, docent en journalist voordat ze naar Parijs verhuisde tegen het einde van de Libanese burgeroorlog. Haar werk is in veel talen vertaald en stond op de shortlist van de Man Booker International Prize 2015. In 2019 won ze de prestigieuze International Prize for Arabic Fiction.

OXFAM Novib

9 789493 081376

HODA BARAKAT

Brieven in de nacht

Vertaald door
Djúke Poppinga

UITGEVERIJ ORLANDO | OXFAM NOVIB

© 2017 Hoda Barakat

Oorspronkelijke titel *Baried al-Lail*

Oorspronkelijke uitgever Daar al-Adaab, Beiroet, Libanon

This book is published by arrangement with Raya Agency, Paris, and Literary Agency Wandel Cruse, France

© 2020 Nederlandse vertaling Uitgeverij Orlando bv, Amsterdam en Djûke Poppinga

Omslagontwerp Bij Barbara

© Omslagbeeld Jana Traboulsi

Uitgave in samenwerking met Oxfam Novib

Zetwerk Pre Press Media Groep, Zeist

ISBN 978 94 93081 37 6

NUR 302

www.uitgeverijorlando.nl

I

ACHTER HET RAAM

Liefste,

Want zo moet je brieven beginnen, met ‘Liefste...’

Ik heb in mijn hele leven nog nooit een brief geschreven. Er spookt al jaren een denkbeeldige brief door mijn hoofd, maar die heb ik nooit geschreven. Mijn moeder kan niet lezen. Als zij een brief van me zou krijgen, zou ze hem waarschijnlijk meenemen naar een van de geleerde mannen van het dorp, om hem aan haar te laten voorlezen. Wat een treurigheid! En dan heb ik ook nog gehoord dat de dam is doorgebroken en dat het hele dorp onder water staat. Ik weet niet waar de mensen naartoe zijn gegaan of naar welke plek ze zijn geëvacueerd. En de president had die dam nog wel volgens de modernste technieken laten bouwen, om de woestijngronden te irrigeren. Misschien heb ik je dat verhaal over de dam al eens eerder verteld, mijn liefste. Ik kan het me niet meer herinneren. Maar daar gaat het nu niet om. Waar het wel – althans min of meer – om gaat, is die brief, die voortdurend door mijn hoofd speelt. Ik wilde mijn moeder schrijven over de dag waarop ze me, helemaal alleen, op de trein had gezet. Ik was een jaar of acht, negen. Ze gaf me een stuk brood en twee gekookte eieren en zei dat mijn oom me in de

hoofdstad zou opwachten. Ik moest doorleren, zei ze, omdat ik slimmer was dan mijn broertjes. ‘Niet bang zijn, niet huilen,’ zei ze ook nog.

Ik moet zeggen dat ik behoorlijk in paniek was en vanaf het moment dat de trein begon te rijden, voelde ik me eenzaam, verlaten en boos. Ik voelde een onbedwingbare drang om iemand kwaad te doen, iemand die ik niet kende, zodat ik me niet hoefde te verontschuldigen voor mijn daad. Iemand met wie ik geen band had, iemand op wie ik mijn driften kon botvieren, zonder mijn verstand te hoeven gebruiken. Soms heb ik de indruk dat mijn verstand mijn grootste vijand is.

Vanaf het moment dat de trein zich in beweging zette, daalde de duisternis over me neer, zwart als de zonsondergang in de winter. Ik was niet bang en huilde niet. Ik verzonk enkel in de bedorven lucht van de gekookte eieren. Ik wilde het brood weggooiden, maar dat durfde ik niet. Het was nog vroeg in de ochtend (ze had me met harde hand wakker gemaakt), maar de trein denderde voort in de schemering, als een eindeloze tunnel. Die schemering is altijd in mijn hoofd blijven hangen, welk uur van de dag het ook is. Het is dezelfde schemering die, als de zon aan de horizon verdwijnt, alle kindertjes aan het huilen maakt en alle goedbedoelende romantici melancholiek stemt, van Ihsaan Abd al-Koeddoes* tot en met Rilke. Een schemering waarin alle lieve, mooie mensen zich hullen in een droefgeestigheid waarvoor geen verklaring bestaat. Een

* Egyptische schrijver (1919-1990), auteur van populaire, melodramatische romans. (Alle noten zijn van de vertaler.)

kinderpsychologe heeft hierover eens gezegd: ‘Moeders, maak je geen zorgen over het huiluurtje rond de klok van zes. Jullie worden op de proef gesteld. Kinderen weten instinctief dat ze moederziel alleen zullen moeten sterven en hun gehuil is niet meer dan een kreet om zich te verzekeren van jullie aanwezigheid. Want zolang hun moeder er is, zullen zij niet sterven.’ Maar mijn moeder... die was er niet meer. Vanaf dat moment was ze er niet meer.

Omdat jij, romantica die je bent, somber wordt als de zon ondergaat en omdat je houdt van op papier geschreven brieven die door de postbode in een leren schoudertas worden rondgebracht en in de kleine brievenbus worden gedeponereerd, zal ik je een brief schrijven. Waarschijnlijk is het de enige brief die ik ooit in mijn leven zal versturen – laat staan dat ik er ooit een zal ontvangen. En omdat die vervloekte natte sneeuw al sinds vanmorgen zonder onderbreking blijft vallen, heb ik besloten thuis te blijven. Met dit weer ga ik de deur niet uit. Maar ik zal jou een brief schrijven, liefste.

Nu moet ik iets vinden waarmee ik de regels en het blanco papier kan vullen. Wat zou ik je voor nieuws moeten vertellen? Zoveel tijd is er nu ook weer niet voorbijgegaan sinds onze laatste ontmoeting. Of toch wel? Bovendien ben ik niet zo goed in nieuwtjes vertellen. Ik heb nooit iets zinnigs te melden. De reden waarom mensen naar anderen luisteren, is dat ze altijd alles willen weten. Ik praat veel en blijf doorpraten zolang ik nog een sprankje belangstelling zie in de ogen van mijn toehoorder, die verleidelijke duivel die me overal achtervolgt. Mij, of degene die we hebben uitgekozen als het doelwit van onze kwaadsprekerij. Laster, het is niets anders dan dat...

Maar we noemen het anders. Inmiddels weet jij waarschijnlijk wel dat ik alles zeg wat er in mijn hoofd opkomt. Stel dat ik in het café een man tegenover me op een houten stoel zie zitten, dan kan ik mezelf totaal verliezen in een betoog over de geschiedenis van de houtindustrie en het gebruik van de verschillende houtsoorten, en misschien maak ik ook nog een uitstapje naar de schade die de bossen van onze planeet hebben geleden: hoe onze passie voor hamburgers en de tirannie van het ongebreidelde kapitalisme en de enorme multinationals onze bossen hebben kaalgeslagen... enzovoort. Als de stoel van de man tegenover me van plastic is, stort ik me net zo gemakkelijk in de wereld van het plastic, van het moment waarop het is ontdekt als bijproduct van olie tot het recente gebruik ervan in de meest geavanceerde operatiekamers, gespecialiseerd in de moleculaire geneeskunde. En ga zo maar door. Ik heb veel geleerd sinds ik het station achter me heb gelaten. Jarenlang heb ik mijn hoofd – waarvan mijn moeder zei dat het zo goed werkte – volgepropt met kennis. Uiteindelijk is het verzamelen van wetenswaardigheden over alle mogelijke onderwerpen uitgegroeid tot een behoefte om alle lacunes op te vullen, bij voorkeur als het gaat om duistere, mysterieuze verschijnselen als boulimia en andere verslavingen. Laat ik dus maar profiteren van dit reservoir van kennis om mijn luisteraars te verbazen en de mond te snoeren, of om vrouwen zoals jij te overdonderen. Ik zal je geest geen moment loslaten, uit angst dat je zult gaan nadenken. Ik wil en hoef niet meer van je te weten dan wat ik de eerste keer dat ik je zag over je heb gehoord. Ik zal geen moment mijn mond houden, want ik wil je niet de kans

geven ook maar een glimpje intimiteit toe te laten. Intimiteit is een valkuil. Zacht gefluister tussen twee hoofden, dicht bij elkaar. Een vertrouwelijke ontboezeming om het isolement te doorbreken en de droefheid te verdrijven uit de harten van gevoelige mensen die niet tegen eenzaamheid kunnen... En dan bedoel ik dus een valkuil in de letterlijke betekenis van het woord. Volgens het woordenboek een diep, duister gat in de grond. Probeer je dat eens voor te stellen!

Inmiddels weet je wel dat ik me nooit tot dat soort confidenties laat verleiden, behalve misschien als ik je vertel over mijn woede-uitbarsting tegen de loodgieter, met wie ik een afspraak had en die na een hele dag wachten niet was komen opdagen. Eigenlijk heb ik geen gevoel voor humor en ik zal jou dus niet kunnen vermaken. Ik zou het gevoel hebben dat ik steeds weer opnieuw dezelfde onbenullige anekdotes opdis, tot jouw ergernis, hoewel je die niet laat blijken en ik niet laat merken dat ik weet dat jij je eraan ergert. Ik wil je, door je opzettelijk op stang te jagen, duidelijk maken dat ik je niets anders te bieden heb dan dit. Waarom blijf je dan bij me? Wat heb je bij mij te zoeken? In mij?

Ik weet dat ik een middelmatig knappe man ben, zelfs iets minder dan dat. Het komt regelmatig voor dat ik me onbehouden gedraag, of laten we zeggen, onwellevend, als ik je bijvoorbeeld op het laatste moment bel om een afspraak af te zeggen omdat ik moe ben en geen zin heb om uit te gaan, zonder dat ik je voorstel om naar mij toe te komen, terwijl jij, volgens mijn nauwkeurige berekeningen, al aangekleed en opgemaakt klaar zit. Luidruchtig gapend maak ik mijn excuses en dan breek ik het gesprek

af, zonder een nieuwe afspraak te maken. Waarom ga je niet bij me weg?

Zonder rancune of verwijt kom je naar de volgende afspraak. Na twee luchtige kusjes op mijn wang breng je grootmoedig je hoofd naar het mijne en kijkt me indringend aan. Dan vraag je, terwijl je geïnteresseerd met je ogen knippert: 'Hoe gaat het?' Als je me de kans zou geven, zou ik onmiddellijk antwoorden dat ik de laatste tijd niet goed slaap, zodat we ons een uur lang zouden kunnen verliezen in een aangenaam gesprek over slapen en slape-loosheid en over de geheimen van dromen en dagdromen. Maar jij wilt iets anders. Je wilt dat ik mijn hart bij je uitstort over wat me uit mijn slaap houdt, want slape-loosheid is als een bres waardoor je gemakkelijk kunt binnendringen, om me bekentenissen te ontlokken. Waarom heb je toch al dat soort listen nodig, terwijl je zo kunt zien hoe verliefd ik op je ben? Hoe ik begin te hijgen en te transpireren, zodra je dichtbij komt en hoe ik in je hals snuffel als een jong hondje? En dat alles omdat je stralende schoonheid me verschroeit. Je hebt mij niet nodig om te weten hoe aantrekkelijk je bent; je hoeft maar in de ogen van andere mannen te kijken. Natuurlijk weet je dat en het komt door die rotsvaste overtuiging, dat je me altijd weer kunt vergeven. Vrouwen zoals jij maken zich geen zorgen; ze zijn niet onzeker of jaloers. Daarom neem ik afstand van je, zodra ik je zie zwelgen in dat grenzeloze zelfvertrouwen van je. Als we in bed liggen, pak ik een boek, of ik herinner je aan een mooie vrouw die we samen hebben ontmoet. Dan geef ik je een kameraadschappelijke knip-oog en schep ik tegen je op over mijn verleidingskunsten, alsof we mannen onder elkaar zijn. Je lacht luchtig met me

mee, zonder kwaad te worden, zelfs niet licht geïrriteerd. Dan stap je het bed uit.

Het is nu eenmaal zo en het heeft geen zin om spijt te hebben. Je zou me eigenlijk moeten helpen. Je zou wel wat bescheidener mogen zijn, zonder dat je je hoeft te vernederen. Als ik maar kan zien dat je een klein beetje om me geeft. Ik hoef je er niet aan te herinneren dat ik zonder familie ben opgegroeid. Mijn vader is uit mijn leven verdwenen, alsof hij per ongeluk is omgevallen, alsof die vrouw hem uit het raampje van de trein heeft gegooid, toen ze mij erin gooide. Ik weet niet op wat voor manier mannen van vrouwen houden. In mijn dorp, dat is weggevaagd door de dambreuk, had je geen vrouwen die beminden of bemind werden. Je had alleen seksloze wezens. Maar het kan ook zijn dat ik zelf op die leeftijd nog in de pre-seksuele fase verkeerde. Ik schaamde me voor mijn chronische honger, die ik hardnekkig probeerde te verbergen en die ik alleen vergat als ik naar school ging. De andere kinderen, zowel thuis als op straat, draaiden bij tientallen om me heen als een zwerm vliegen, maar soms ook als giftige wespen en in het gunstigste geval als vliegende kakkerlakken. Er was geen plek waar we naartoe konden vluchten, geen plek waar we onze mannelijkheid of vrouwelijkheid konden ontwikkelen. Die luxe konden we ons niet veroorloven.

Het weinige dat ik me van het dorp en zijn bewoners herinner, is dat ze me misselijk maakten. Zelfs als ik slaap, bezorgt die plek me nachtmerries. Dit soort oorden is aangetast door schurft, of misschien eerder nog door lepra. Ze vallen in stukjes uiteen en komen los van de herinnering, als afgestorven ledematen, uitgedroogd en ziek

van de armoede, te laat om nog te kunnen genezen. Steeds wanneer ik lees over iemands dierbare herinneringen aan zijn kindertijd, over wat de zoete onschuld aan intimiteit en weemoed in de ziel achterlaat, raak ik in verwarring. Dan vullen mijn neusgaten zich met de stank van modder en mest en worden mijn ogen bedekt door dikke stofwolken, vermengd met kleverige pus, waarvoor je heel wat water – dat er niet is – nodig hebt om ze hooguit een uur of twee open te kunnen houden. Daarna komen de insecten in zwermen terug, gewapend met klauwen, immuun voor de meppen die ze krijgen. Is dat mijn jeugd, die je zo graag wilt leren kennen? De jaren waarvan ze je hebben verteld dat ze het fundament zijn van de persoonlijkheid van volwassenen? De eerste, per definitie gelukkige jaren?

Je begint weer over mijn slapeloosheid, gewoon omdat je jezelf de kans die je wordt geboden niet wilt laten ontnemen. Is dat alles wat ik krijg: ‘Slaap je nog steeds zo slecht?’ ‘Heb je de kruidenthee wel gedronken die ik je heb voorgeschreven?’ Waarom zinspeel je niet op de slapeloosheid van verliefden, om maar iets te noemen, want daar ben je toch op uit? Goed. Wat me gisteren uit mijn slaap hield, is niet meer wat me vandaag wakker houdt. Of ik lieg om geen intieme bekentenissen te hoeven doen (in dat geval zou je me aan mijn hoofd blijven zeuren), óf ik besluit niet te liegen omdat ik nu eenmaal een rusteloos en wispelturig mens ben (in dat geval zou je opspringen om me te redden), óf ik verander van gedachten en besluit af te zien van mijn voornemen om je aandacht te trekken met mijn slapeloosheid. En zo kan ik nog wel even doorgaan...